

Världsklassidrottarens syn på det svenska elitidrottssystemet

Astrid Schubring, Göteborgs universitet och Tyska idrottshögskolan Köln
Suzanne Lundvall & Karin Grahn, Göteborgs universitet

Inledning

”I Sverige så är det verkligen ... [idrott] mer som en typ hobby. Man kan inte riktigt tjäna pengar på det, så ... folk har det vid sidan av. Det blir inte lika seriöst, mentaliteten är lite mindre hård. ... Så att Sverige var väl väldigt bra i början på det sättet också, mentalt.” (Svensk lagidrottare på världsklassnivå)¹

”Så det gick ganska snabbt från att jag flyttade [till klubb inom Sverige] till att jag fick börja träna med A-laget och sen fick jag väl kontrakt ganska direkt därefter, efter ett år ungefär. Och då är man ju anställd, då är man ju proffs, så då hoppade jag av gymnasiet. Sen var det bara [idrotten] liksom.” (Svensk individuell idrottare på världsklassnivå)²

I det här kapitlet ger vi ett inifrånperspektiv på det svenska elitidrottssystemet, där idrottare i världsklass delger sina erfarenheter. För forskningsstudien *Vägar till världstoppen* har vi djupintervjuat 18 idrottare (nio kvinnor och nio män).³ Samtliga är, eller har varit, med i svenska landslag. De representerar både lag- och individuella idrotter, samt sommar- och vinteridrotter. Studien inkluderar även en mindre grupp paralympiska idrottare. Vid tidpunkten för studien var alla idrottarna över 20 år (medelålder 32 år) och åtta av dem var föräldrar. Alla deltagare har svenska som sitt modersmål. Fem av idrottarna är flerfaldiga olympiska eller paralympiska mästare. Tillsammans har dessa elitidrottare vunnit över 70 VM-medaljer, flera Champions League- eller världscuptitlar, och över 30 OS/paralympiska medaljer.

Några av dessa 18 idrottare reste utomlands för att utveckla sin karriär, andra stannade i Sverige i olika slags lokala elitidrottsmiljöer. Sammanlagt har de ägnat tusentals timmar åt att träna, tävla och verka i ett svenskt elitidrottssammanhang. De har därför ett erfarenhetsbaserat perspektiv på svensk elitidrott. Att lyssna på

¹ Schubring, A. m.fl. (2022). *Vägar till världstoppen: En studie av svenska toppidrottarens karriärerfarenheter*.

² Ibid.

³ Forskningsstudien genomfördes under 2021 och 2022 av A. Schubring (PI), K. Grahn, P. Rylander, S. Lundvall och E. Bergström på uppdrag av Riksidrottsförbundet tillsammans med SPK och SOK. Studien har etikprövats.

deras röster är viktigt. För det första för att de är den svenska elitidrottens ”rygg-rad”. För det andra kräver en hållbar utveckling av elitidrotten ett demokratiskt förhållningssätt, som involverar perspektivet från dem som berörs av denna transformeringsprocess.⁴

I kapitlet vill vi besvara tre frågor:

1. Vad kännetecknar enligt tidigare forskning en konkurrenskraftig och hållbar elitidrottsverksamhet, och i vilken utsträckning uppnår det svenska elitidrotts-systemet dessa villkor?
2. Vad kännetecknar olika världsklassidrottarens karriärvägar till den yttersta internationella elitnivån?
3. Vilka är det svenska elitidrottssystemets styrkor och svagheter avseende att stödja elitaktivas möjligheter att nå den yttersta internationella elitnivån?

Innan vi besvarar dessa frågor är det nödvändigt att föra en bredare diskussion om elitidrottssystem, deras konkurrenskraftighet och hållbarhet.

Forskning om konkurrenskraftiga och hållbara elitidrottssystem

I strävan efter medaljer och internationell prestige ser många länder över och optimerar sina elitidrottssystem. Denna trend har även nått de nordiska länderna. Det finska Undervisnings- och kulturministeriet beställde till exempel nyligen en utvärdering av landets elitidrottssystem. Resultatet presenteras i rapporten *Elite Sports in Finland*.⁵ I Sverige har programmet *#elitidrott2030* tagits fram i samverkan mellan svensk idrotts nationellt styrande organ.⁶ Den grundläggande avsikten med dessa initiativ är att genom strategiska satsningar på elitidrotten säkra fler idrottsliga framgångar.

Idrottsforskningen har spelat en roll i denna utveckling, och bidragit med studier för att identifiera egenskaper och förutsättningar för konkurrenskraftiga och hållbara elitidrottssystem. Aspekter som forskningen identifierat som viktiga är till exempel:

- ett systematiskt arbete med talangidentifiering och utveckling av idrottare
- högkvalitativ coaching
- välutvecklade organisationsstrukturer och policyer

⁴ För samma argument se Barker, D. m.fl. (2014). ”High performance sport and sustainability: A contradiction of terms?” I *Reflective Practice*, vol. 15, nr 1, s. 1–11; Wals, A. E. J. & Corcoran, P. B. (2010). *Learning for sustainability in times of accelerating change*.

⁵ Storm, R. & Nielsen, 2022. *Elite sports in Finland: External international evaluation* (2:a utg.).

⁶ Riksidrottsförbundet (2021). *#elitidrott2030: På väg mot ett nytt idrottsövergripande elitidrottsprogram för fler idrottsliga framgångar internationellt*.

- att tillhandahålla kunskap och resurser för idrottare, såsom finansiering, medicinskt stöd, faciliteter och utrustning.⁷

Trots kunskap om vilka ingredienser som behövs har den magiska formeln för att designa konkurrenskraftiga och hållbara elitidrottssystem och -miljöer ännu inte hittats. Anledningen är att varken elitidrottssystem eller idrottare är maskinlika och förutsägbara. Det innebär att det är komplext, om ens möjligt, att förutsäga en idrottares framtida utveckling och resultat. Forskare har vidare påpekat att det finns en risk att optimeringen av elitidrottssystem leder till en global idrottslig kapprustning.⁸

Med avstamp i denna kritiska insikt, är vår utgångspunkt för utvecklingen av ett konkurrenskraftigt och hållbart elitidrottssystem i Sverige att inte försöka importera eller implementera vad andra länder gör. I stället bör vi utforma en organisation och praxis nedifrån och upp. För det första kräver detta att man tar hänsyn till de specifika historiska, kulturella, samhällsliga och politiska sammanhang svensk elitidrott befinner sig i, samt de resurser Sverige har till förfogande för elitidrott. För det andra är kritiska reflektioner och analys av bieffekter viktiga när strategiska beslut fattas om investeringar, samt var och när dessa investeringar görs. För det tredje, om Sverige inte bara vill utveckla ett konkurrenskraftigt utan också hållbart elitidrottssystem, hävdar vi att organisationsstrukturer måste utformas på ett sätt som förhindrar några av de vanligaste och mest väldokumenterade osunda utvecklingar och missuppfattningar som kan uppstå inom elitidrotten. Enligt McAuley och hans forskarkollegor inkluderar dessa:

- för tidig och alltför ensidig specialisering
- vuxencentrerade tillvägagångssätt (träningspedagogik, tävlingsformat med mera) i barn- och ungdomsidrotten
- att inte ta hänsyn till skillnader i barn och ungdomars fysiska mognad, och bara fokusera på ”överlevarna” i systemet
- att förbise vilka kort- och långsiktiga konsekvenser selektering och urval har för idrottares välbefinnande
- att prioritera kortsiktig framgång framför långsiktig utveckling
- könsrelaterade fördomar.⁹

⁷ Se till exempel De Bosscher, V. m.fl. (2008). *The global sporting arms race: An international comparative study on sports policy factors leading to international sporting success*. SPLISS-studie.

⁸ De Bosscher, V. m.fl. (2008); Barker-Ruchti, N. m.fl. (2018). ”Producing success: A critical analysis of athlete development governance in six countries”. I *International Journal of Sport Policy and Politics*, vol. 10, nr. 2, s. 215–234.

⁹ McAuley, A. B. T., Baker, J. & Kelly, A. L. (2022). ”Defining ’elite’ status in sport: From chaos to clarity”. I *German Journal of Exercise and Sport Research*, vol. 52, s. 193–197.

Utifrån argumenten ovan presenterar vi i det följande forskningsresultat från studien *Vägar till världstoppen*. Vi behandlar där svensk elitidrotts specifika kontext, liksom de möjligheter och hållbarhetsproblem som idrottare kan uppleva när de gör sin karriärresa i och genom detta system.¹⁰ Först kommer vi att ge en inblick i svenska världsklassidrottarens karriärerfarenheter och livssituation, samt deras perspektiv på det svenska elitidrottssystemets roll under olika karriärfaser. Med dessa erfarenheter som grund diskuterar vi därefter styrkor och svagheter i det svenska elitidrottssystemet. Kapitlet avslutas med sju nyckelpunkter att ta hänsyn till vid vidareutveckling och omvandling av det svenska elitidrottssystemet.

Toppidrottarens karriärvägar och livssituation

Resultatet från forskningsstudien *Vägar till världstoppen* visar att processen att nå världstoppen ser mycket olika ut för elitidrottare. Karriärvägar är diversifierade; dels tar det olika lång tid för en elitidrottare att avancera från inträdet i landslaget till världstoppen, dels varierar vilka resurser och stöd som idrottaren erhåller längs vägen. Världstopp för individuella idrottare definieras här som medalj vid ett VM eller OS/Paralympics. Motsvarande för lagidrottare är övergång till en internationell toppligaklubb. Vägen till världstoppen kantas av både med- och motgångar, och är allt annat än spikrak.

Gemensamt för de toppidrottare som ingick i studien var att de gick igenom olika vändpunkter i karriären, det vill säga förändringsmoment vilka är en del i att forma idrottarens karriärväg. Vändpunkterna såg olika ut för idrottarna och kom i olika ordning, men samtliga hade en inverkan på idrottarnas handlingsmöjligheter under karriärens gång.¹¹

Trots de många skillnaderna i svenska elitidrottarens karriärvägar och livssituationer finns det gemensamma nämnare i deras förutsättningar och erfarenheter. Här presenteras några viktiga vändpunkter i olika faser av karriären mot världstoppen.

Karriärfaser och vändpunkter

Att bli sedd som talangfull av personer i sin omgivning är en viktig vändpunkt i den tidiga karriärfasen. För elitidrottarna i vår studie innebar detta exempelvis att de fick möjlighet att spela en match, delta i en internationell tävling eller tränarens förtroende i en specifik situation. En annan viktig aspekt var resultatmässig framgång, vilket öppnade för nya möjligheter – till exempel att få externt stöd eller en

¹⁰ Schubring, A. m.fl. (2022).

¹¹ Hodkinson, P. & Sparkes, A. C. (1997). "Careership: A sociological theory of career decision making". I *British Journal of Sociology of Education*, vol. 18, nr. 1, s. 29–44.

plats i landslaget. Båda dessa vändpunkter har visat sig medföra tillgång till goda utvecklingsmiljöer på hemmaplan eller utomlands, vilket gett ett viktigt stöd i den fortsatta karriären. Men karriärvägen under den tidiga karriärfasen handlar emellertid inte enbart om att få rätt förutsättningar. Det handlar också om eget lärande, om att vidga sin horisont och se att en internationell idrottskarriär på seniornivå är möjlig, eller att förstå vad som krävs för att ta stegen dit. I detta sammanhang kan en vändpunkt vara att få en aha-upplevelse, visar studien.¹²

Dock var det inte alltid framgång som födde aha-upplevelser. Det kunde tvärtom vara en insikt om hur långt det var kvar till toppen, och vad som faktiskt krävs för att ta sig från en nivå till en annan. Ett exempel på detta illustreras av den individuella idrottaren Peter.¹³ Så här beskriver han hur han upptäckte vad som krävdes av honom själv för att ta nästa steg i karriären, då han fick chansen att tävla internationellt på ett mästerskap:

”Jag tyckte att det var väldigt kul att vara där och få prova, men jag insåg ju ganska snabbt att det är en långt bit kvar även om jag är duktig på hemmaplan.”¹⁴

Sådana insikter kan vara en viktig del i en idrottares lärande. För att kunna etablera sig på den internationella arenan är det av stor betydelse att det ges tillfälle att delta i en världsklassmiljö, enligt de intervjuade idrottarna. Med detta menas att träna och tävla bland andra toppidrottare, men även att få tillgång till professionella tränare och ett resursteam. Många talade om steget in i landslaget som avgörande för den idrottsliga karriären, då det gav tillgång till ett sammanhang de tidigare saknat. Lagidrottaren Jannik berättar om första landslagsuppdraget, som visade sig bli en succé:

”Min attityd var liksom, okej, landslaget. Jag är bara här i en vecka för att se och lära, men helt plötsligt står jag bara där och dom säger ’du ska spela’ och jag typ ’Okej’, och sedan fungerade det bara [...]. Det liksom karaktäriserade hela min landslagskarriär på något sätt, jag var där från dag ett!”¹⁵

Eftersom den största delen av en idrottssatsning görs inom ramen för en förening, är det viktigt att föreningen kan erbjuda en tillräckligt stimulerande och kompetent miljö. För vissa idrottare i studien innebar det att de behövde flytta utomlands för

¹² Schubring, A. m.fl. (2022), s. 35.

¹³ Alla namn är pseudonymer.

¹⁴ Schubring, A. m.fl. (2022), s. 35.

¹⁵ Schubring, A. m.fl. (2022), s. 34–35.

att få tillgång till den professionella miljö som krävdes för att utvecklas; för andra var den svenska miljön tillräckligt god för en fortsatt satsning. Denna fas i karriären, som ofta inkluderar steget in i landslaget och en etablering på den internationella arenan, är starkt knuten till resurser av olika slag. För idrottare i resursstarka idrotter innebar det en möjlighet att kunna bli en professionell idrottare redan tidigt i karriären, vilket ofta gick hand i hand med att flytta utomlands. För andra, främst individuella idrottare, möjliggjordes en professionell satsning ofta av prispengar och/eller genom ett antagande till Sveriges Olympiska Kommittés (SOK) topp- och talangprogram. Ytterligare en grupp idrottare, inom framför allt paraidrott och mindre resursstarka idrotter, krävde egna lösningar – såsom deltidsarbete, studier eller ekonomiskt stöd från familjen – för att i bästa fall uppnå en semiprofessionell status.

”Men det var ju mycket mamma och pappa [skratt]. Det är väl de som har varit de största sponsorerna genom karriären, men sen ... det var ju liksom inte ... ja, det var ju knapert ibland.”¹⁶ (Frank, individuell idrottare)

Hela karriären igenom är en viktig aspekt för både framgång och hälsa att, så att säga, ”äga sitt eget idrottande”. De elitidrottare i studien som anammade en sådan hållning kunde själva ta beslut över sin karriär och initiera vändpunkter, till exempel ta en chans när den erbjöds, eller tacka nej till erbjudanden som kom vid fel tidpunkt. Att göra egna val och ha inflytande över insatserna som görs under en karriär var angeläget för elitidrottarna.

Som tidigare nämnts är en elitidrottskarriär en krokig väg. Motgångar kan också vara vändpunkter, till exempel prestationsstagnation, hälsoproblem och annan påverkan som kan stå utanför individens kontroll. Det senare kan vara särskilt utmanande för idrottare som saknar full finansiering, och därför måste bekosta sitt idrottande med hjälp av sponsorer och prispengar. Ett sådant exempel är hur coronapandemin slog mot tävlingsverksamheten, vilket även påverkade finansieringen för många idrottare. Den individuella idrottaren Henric förklarar hur hans ekonomiska trygghet påverkades under pandemin så här:

”Det tuffaste har ju varit 2020 med covid. Det har ju inte gått några tävlingar, man har inte fått in en spänn på företaget i stort sett, så det är det som har varit tuffast.”¹⁷

¹⁶ Schubring, A. m.fl. (2022), s. 64.

¹⁷ Schubring, A. m.fl. (2022), s. 46.

Oavsett om motgångar i förlängningen påverkar i positiv eller negativ riktning, har de en inverkan på idrottares identitet, sociala position och välbefinnande. I vissa fall lägger de även grunden för idrottares fortsatta lärande och utveckling.

Toppidrottares förutsättningar att nå världsklassnivå

Innan vi ger en inblick i toppidrottarnas erfarenheter av det stöd som finns inom svensk elitidrott, ger vi en kort överblick av det svenska elitidrottssystemet. Den svenska elitidrotten är till stor del integrerad i den föreningsbaserade idrottsrörelsen, vars mål är "idrott för alla". Med sina 73 specialidrottsförbund och tillhörande 18 000 föreningar är den organiserade idrotten historiskt sett en frivillig och till viss del semiprofessionell rörelse, som i dag engagerar 3,2 miljoner medlemmar.¹⁸ Idrottsrörelsen är till stor del statligt finansierad. Värderna som inkludering, jämlikhet och barns rättigheter är viktiga inom svensk idrott, så även inom elitidrotten.

Traditionellt sett är idrotten i Sverige diversifierad. Även om vissa idrotter stuckit ut resultatmässigt, till exempel skidåkning, ishockey, ridsport, bordtennis och friidrott, har finansieringen av elitidrotten fortsatt gått till en bredd av idrotter. Samtidigt som Sverige via idrottsgymnasier och riksidrottsuniversitet (RIU) har en välutvecklad modell för att kombinera idrott med studier, finns ett begränsat stöd i övergången till seniornivå. Villkoren för en elitidrottskarriär varierar därför stort för olika idrottare, inte minst med hänsyn till hur kommersialiserad idrotten är.

Professionaliseringens inverkan

En tydlig skillnad i förutsättningar är om idrottaren har möjlighet att bli professionell och tjäna pengar på sitt idrottande. Där spelar kommersialiseringen av idrotten en stor roll. För vissa idrottare är en professionell karriär den självklara och kanske också enda vägen mot världstoppen. I flera av lagidrotterna (och någon enstaka individuell idrott) handlar det främst om att rekryteras till en internationell liga, medan det i vissa individuella idrotter handlar om att tävla på en sådan nivå att karriären till viss eller stor del kan finansieras av prispengar och/eller sponsorer. I detta sammanhang har också SOK:s topp- och talangprogram, respektive Sveriges Paralympiska Kommittés (SPK) stöd inom ramen för den paralympiska utvecklingstrappan, stor betydelse. Det gäller framför allt i mer resurssvaga idrotter.

Professionaliseringen har även en baksida. Idrottaren förlorar en del av ägandet av den egna idrottskarriären, eftersom rekryteringen ofta sker i dialog mellan klubben

¹⁸ Schubring, A. m.fl. (2022).

och agenten. I vissa fall har idrottaren inget medbestämmande i vilken klubb hen ska rekryteras till (om idrottaren vill ta sig vidare till en internationell liga). Professionaliseringen kan också leda till att ungdomar får en ingång i senioridrotten redan i tidig ålder, vilket kan innebära att de hoppar av skolan och kliver rakt in på elitnivå, utan några direkta förberedelser inför detta steg. En av deltagarna i *Vägar mot världstoppen* var Carl. Han rekryterades till en internationell klubb som ung idrottare och beskriver detta karriärsteg kort och gott som: ”Det var bara packa väskorna och åka dit [...]”¹⁹

För andra idrottare i studien var steget att flytta utomlands ett mer strategiskt beslut, taget på egna premisser. Tim flyttade då han behövde nya utmaningar utanför den svenska ligan:

”Jag har gjort [flera] säsonger i högsta ligan i Sverige, och tyckte väl att det var dags att testa något annat för att försöka få bättre [sparring], det är viktigt att få spela bättre matcher mot bättre motståndare för att kunna utveckla sig själv. [Namnet på landet] är den absolut bästa ligan i Europa.”²⁰

Utöver större utmaningar och bättre motstånd kan orsaker till att svenska elitidrottare flyttar utomlands vara för att få kortare resvägar, tillgång till ett mer ändamålsenligt klimat (till exempel snö för skidåkare), eller kunna befinna sig i en konkurrenskraftig träningsmiljö. Även för idrottare inom mindre resursstarka idrotter är möjligheten att vara (semi)professionell en viktig förutsättning för att lyckas. Janne berättar till exempel att det var avgörande för honom att kunna delta i internationella tävlingar för sin fortsatta utveckling, och att detta möjliggjordes av SOK:s topp- och talangprogram.

”[...] bara att kunna göra det på heltid, i stället för att behöva välja bort tävlingen för att vi kände att vi måste jobba till exempel för att kunna ha någon mat på bordet hemma.”²¹

Vissa idrottare saknade stödinsatser från SOK eller SPK under längre tid i sin satsning mot toppen. Brist på systematiskt stöd krävde därför ekonomiska bidrag från familj eller närstående, och/eller en balansering av elitidrottskarriären med studier eller arbete.

¹⁹ Schubring, A. m.fl. (2022), s. 62.

²⁰ Schubring, A. m.fl. (2022), s. 37–38.

²¹ Schubring, A. m.fl. (2022), s. 39.

För paraidrottare i Sverige är investeringen av privata resurser ofta stor för att kunna nå och upprätthålla en karriär på toppnivå. Men till och med här har en ökad professionalisering bidragit till bättre förutsättningar, menade en av deltagarna: "[...] det är ju bättre nu [ekonomiskt och praktiskt stöd] än vad det var för tio år sen för att allting har ju på något sätt professionaliserats."

Idrottens tränings- och tävlingsmiljö

Att inkluderas i en miljö där det finns tillgång till andra elitidrottare, samt professionella tränare och ett supportteam runt omkring, är en faktor som har stor betydelse för att kunna ta nästa steg i karriären. I detta omfattas såväl träningsmässiga, sociala och ekonomiska som konkurrensmässiga aspekter. Forskningsstudier kring elitaktiva betonar alltmer miljöns betydelse för utveckling och prestation. Elitidrottare beskrivs inte längre som superhjältar som klarar allt på egen hand. I stället betonas att resan mot världsklass sker med hjälp av goda miljöer, där både prestation och välbefinnande sammantagna skapar framgång.²²

Att få sparringpartners i den dagliga träningen var för den individuella idrottaren Frank en viktig del i träningsmiljön:

"Ja, men inspirerande miljö att vara i. Jag har nytta av att ha [andra idrottare] där och [andra idrottare] har nytta av att ha mig där. Jag har någon att jaga och [annan idrottare] har någon att bli jagad av, [skratt] så att det är ju jättebra."²³

Tränare bör ha kompetensen att se hela människan utifrån ett långsiktigt, holistiskt perspektiv, enligt världsklassidrottarna. De ansåg också att ett supportteam bör vara lättillgängligt och multiprofessionellt och bestå av personer som kan bistå med medicinskt stöd, fysioterapi, fysiologisk kunskap och idrottspsykologisk rådgivning. Det senare för att på ett relevant och individuellt sätt ge stöd för att hantera stress, skador, tuffa perioder och psykisk ohälsa. Utöver detta finns i vissa idrotter även behov av ett serviceteam för utrustning, menade man.

Ibland utgjordes "rätt team" av anställd personal i föreningen (framför allt i lagidrotter med professionella ligor), visar idrottarnas erfarenheter. Ibland fanns de tillgängliga via landslaget, eller som resurspersoner via satsningar av Riksidrottsförbundet/specialidrottsförbunden, SOK eller SPK. Ju längre en idrottare hade

²² Henriksen, K. m.fl. (2023). "The Team Denmark applied model of athlete mental health". I *International Journal of Sport and Exercise Psychology*. E-pub. före tryck; Hauser, L. L. m.fl. (2023). "Links between environmental features and developmental outcomes of elite youth athletes: A cross-sectional study within the German talent pathway". I *Psychology of Sport and Exercise*, vol. 71, art. 102569.

²³ Schubring, A. m.fl. (2022), s. 54.

kommit på sin karriärväg, desto mer strukturerat stöd behövdes. Dock var ett tydligt stöd runt idrottaren inte alltid tillgängligt i mindre resursstarka idrotter eller i paraidrotten, vilket en paraidrottare beskriver i följande citat:

”När alla andra har kommit med en tränare plus en fysio plus en vad som helst, de kanske har varit fem pers på en person liksom. Och så kommer jag där, på ungefär 17 tävlingar så åker jag ensam liksom och resten har jag coach med, det är ganska stor skillnad, det är det.”²⁴

Paraidrottare kan även vara i behov av paraspecifikt personligt stöd i form av en resursperson, eller specifik utrustning såsom en rullstol. Detta är i vissa fall helt avgörande för att kunna utöva idrotten: ”Min träningsmiljö blir ju också den här [resurspersonen] på ett sätt.” (Martin, paraidrottare)

Att det finns ekonomiska förutsättningar för dessa helt nödvändiga personliga resurser är däremot långt ifrån en självklarhet.

Sociala ojämlikheter

Det finns inga skillnader mellan vilken typ av karriärväg en kvinnlig eller manlig idrottare tar, visar *Vägar till världstoppen*. I studien återfanns både kvinnor och män i korta, medellånga och långa karriärvägar.²⁵ Samtliga typer av karriärvägar inkluderade både lagidrotter och individuella idrotter, men paraidrottare återfanns endast i den korta och medellånga karriärvägstypen. I sammanhanget bör nämnas att deltagarna i studien till övervägande del hade svensk bakgrund, det vill säga att de var födda och uppvuxna i Sverige med minst en svenskfödd förälder. De allra flesta hade även svensktalande föräldrar. Vi har därför inte kunnat dra några slutsatser baserade på migrationsbakgrund eller etnicitet, annat än att etniska svenskar var dominerande bland de världsklassidrottare som vi lyckades rekrytera. Andra svenska studier har emellertid pekat på att det finns sociala ojämlikheter kopplade till annan etnisk bakgrund och föräldrars utbildningsbakgrund.²⁶

Utifrån vårt urval har vi vidare kunnat visa på vissa ojämlikhets-/ojämställdhetsaspekter som påverkat svenska världsklassidrottare. En sådan är möjligheten att tjäna pengar på sitt idrottande. Det är vanligare att kvinnor samt paraidrottare saknar möjlighet att fullt ut ägna sig åt sin idrott, och i stället behöver kombinera

²⁴ Schubring, A. m.fl. (2022), s. 60.

²⁵ Kort karriärväg motsvarar 1–2 år från landslag till medalj på EM, VM eller OS respektive spel i en internationell toppliga för lagidrottare. En medellång karriär motsvarar 2–6 år och en lång 10–11 år (Schubring, A. m.fl., 2022).

²⁶ Fahlström, P. G. m.fl. (2023). *Våra framtida stjärnor: Om urval och antagning till idrottsgymnasier*; Ferry, M. (2014). *Idrottsprofilerad utbildning: I spåren av en avreglerad skola*.

en elitidrottskarriär med till exempel studier eller arbete. I intervjuerna tog likväl vissa kvinnliga idrottare upp förändringar som skett över tid, såsom likvärdiga prispengar eller bättre möjlighet till sponsorer, vilka under senare år givit denna grupp bättre förutsättningar.

En annan skillnad mellan manliga och kvinnliga världsklassidrottare låg i möjligheten att fullfölja en elitidrottskarriär efter att familjen hade utökats med barn. För männen var barn snarast ett välkommet inslag som gav perspektiv på livet, som för Peter (individuellt idrottare):

”Men jag tyckte nog att det blev en styrka för mig [att bli pappa] för det som ofta då kanske hade upplevts som lite press [...] ’det här är det viktigaste jag gör’. Så fick man helt plötsligt en annan synvinkel på det, att det var [...] inte längre det absolut viktigaste och det kunde nästan göra mig kanske starkare [...] i stället.”

För kvinnorna medförde en förändring av familjesituationen en betydligt större inverkan på elitidrottskarriären. Några kvinnliga idrottare utan barn beskrev också att det var otänkbart med barn under elitidrottskarriären.

”Och då börjar man ju också förstå att man faktiskt kan fundera på det här [med att skaffa barn], och det gjorde jag ju aldrig. Det fanns inte ens på kartan liksom.”²⁷ (Ida, lagidrottare)

Ytterligare en aspekt av ojämlikhet som framträdde i det svenska elitidrottsystemet var paraidrottares möjlighet att få tillgång till ett långsiktigt strukturerat stöd. Det var tydligt att paraidrottarna gick in med en mycket större personlig risk. Under tillfällena när det strukturella stödet sviktade krävdes det en familj eller partner som kunde bidra ekonomiskt, praktiskt eller känslomässigt. Detta blir tydligt i följande citat från en paraidrottare:

”Att jag fått bygga upp allting själv mer, och det har jag väl också fått mycket hjälp av mina föräldrar, framför allt när man var yngre, men fortfarande, att de på något sätt supportar mig.”²⁸

Även ålder var en aspekt som lyftes i förhållande till elitidrottsstödet. För en idrottare med lång karriärväg kan det ekonomiska stödet dröja, och därmed inverka på både privatekonomi och familjeåtaganden.

²⁷ Schubring, A. m.fl. (2022), s. 59.

²⁸ Schubring, A. m.fl. (2022), s. 57.

Slutligen kan vi konstatera att paraidrottarens karriärvillkor är mer komplexa än övriga toppidrottarens, sett till de ekonomiska, personella och materiella stöd de har att tillgå. Detta kan delvis förklaras av att tränings- och tävlingsverksamhet organiseras olika inom olika paraidrotter, vilket gör att villkoren kan se ganska olika ut.

Styrkor och svagheter i Sveriges elitidrottssystem

Vad som bör ingå i ett konkurrenskraftigt och hållbart svenskt elitidrottssystem är en komplex fråga. I en värld där idrotten blir alltmer professionell och marknadsdriven är det lätt att tappa insikten om att elitidrottaren är en social varelse, påverkad av sitt sociala, kulturella och miljömässiga sammanhang. I forskningsstudien *Vägar till världstoppen* framgår att det är ett samspel av stödfaktorer som möjliggjort vägen till absolut världsklass. Denna resa började i en föreningsmiljö, ibland omnämnd som "den svenska modellen". För flera av idrottarna slutade den, särskilt inom lagidrotter, i en tränings- och tävlingsmiljö utomlands. Utifrån de erfarenheter dessa utvalda idrottare delade med sig av går det att peka på några styrkor och svagheter med det svenska elitidrottssystemet.

Idrotten som ett kulturellt och socialt kapital

En styrka med den svenska modellen är att den, genom sin statliga finansiering och ideella föreningsstruktur med oavlönade eldsjälarna, bidrar till att skapa ett socialt sammanhang för att utöva idrott. För de intervjuade världsklassidrottarna, liksom för många barn och unga i dag, var och är det en självklarhet att kunna pröva på en eller flera idrotter under uppväxtåren. Flera deltagare beskrev att de befann sig i en läromiljö där både social fostran och utveckling av idrottsliga färdigheter ingick. Det pekar på att det finns en social och kulturell beredskap och legitimitet kring att utöva organiserad föreningsidrott i Sverige. Idrotten anses bidra med såväl ett egenvärde för den enskilda individen, som investeringsvärden för samhället i stort. För idrottarna i *Vägar till världstoppen* delades dessa värden många gånger av familj och vänner, vilket medförde att utövarna ingick i en stark kulturell och social gemenskap. Majoriteten hade en familjebakgrund med ett starkt idrottsligt engagemang och erfarenhet av föreningsidrott. I flera fall innebar detta engagemang även att någon av föräldrarna, eller ett syskon, fanns med i bilden som tränare eller ledare, med kompetens på hög nivå. På så sätt kunde många av dessa idrottare få ett omfattande och mångfacetterat stöd av familj och andra nära anhöriga, till exempel partners. De lokala idrottsföreningarna erbjöd också ofta en trygg och väl fungerande utvecklingsmiljö, där fokus just låg på utveckling. Utan stödet och kompetensen från anhöriga, och de initiala utvecklingsmiljöerna, skulle de aldrig ha tagit sig hela vägen till toppen, menade de intervjuade idrottarna. Det gäller

oavsett vilken idrott de representerar. Även detta kan ses som en styrka i den svenska idrottsmodellen.

I det som beskrivs som styrkor kan emellertid också svagheter spåras, dels i relation till hur elitidrottsstöd organiseras och struktureras, dels i det starka beroendet av en stödjande familj. Svagheterna rör vidare bristande insikter kring vilken typ av stöd som behövs i olika faser av en elitidrottskarriär. En kritisk fas är perioden fram till elitnivå, där olika stöd och resurser från familjen (sociala, ekonomiska eller idrottsliga) verkar vara avgörande; en annan är vid övergången från en prestationsnivå till nästa. Vissa deltagare i *Vägar till världstopp* kände sig dessutom ganska ensamma i att hantera de sidoeffekter som en förändring eller övergång kunde medföra.

Ett systematiskt och långsiktigt elitidrottsstöd?

Det elitidrottsstöd de intervjuade hade haft tillgång till skiljde sig tydligt åt. De som under sin karriär hade tillgång till SOK:s topp- och talangprogram, eller SPK:s stöd till paraidrottare (stöden gällde främst individuella idrotter), beskrev det som avgörande för att nå världseliten. Stödet gav, förutom en bekräftelse på deras talang, tillgång till särskild expertis kring fysiologi, psykologisk rådgivning, fysioterapi och nutrition (dock i olika omfattningar). Det gav även ekonomiska möjligheter till att kunna träna i rätt miljö eller satsa på elitidrotten fullt ut. För paraidrottare samt idrottare som ännu inte fått del av topp- och talangprogrammet spelade stipendier, sponsorer och elitidrottsstöd vid studier en viktig roll. I likhet med vad *#elitidrott2030* lyfter, framkom dessutom en oro kring långsiktigheten i de stödformer som finns. Ur ett ekonomiskt perspektiv är stöden generellt sett alltför låga för att tillåta träning på heltid över en längre tid (undantag är de kommersiellt gångbara idrotterna). Stöden är inte heller anpassade till att karriären tar fart lite senare i livet i flera idrotter. Att bilda familj (få barn) medför behov av andra stödformer, för att kunna kombinera ett vardagsliv med en fortsatt elitidrottskarriär. För paraidrottare i behov av extra resurspersoner och utrustning tillkommer särskilda utmaningar.

Möjligheten till dubbla karriärer finns sedan ett antal år tillbaka i Sverige. Det möjliggörs genom samarbetet mellan Riksidrottsförbundet (RF) och ett antal utsedda riksidrottsuniversitet och elitidrottsvänliga lärosäten. Syftet är att stötta elitidrottares fortsatta idrottskarriär parallellt med högre studier. Framväxten av denna typ av organisatoriskt och strukturellt stöd är långsiktigt, nödvändigt och positivt. Men i jämförelse med förutsättningarna för collegeidrotter i till exempel USA och Storbritannien saknas såväl kompletta träningsmiljöer inom korta avstånd

från lärosätena, som resurser för att bemöta specifika individuella stödbehov som elitidrottare på vägen mot världsklass behöver.

En summering av världsklassidrottarens erfarenheter

I forskningsstudien *Vägar till världstoppen* ombads de intervjuade idrottarna att ge kritiska synpunkter på det svenska elitidrottsystemet utifrån sina egna erfarenheter. Dessa kan sammanfattas i fem teman/råd, som berör svagheter kring alltifrån struktur till organisationsform och innehåll:

1. Förbättra koordineringen av stödsystemen.
2. Säkerställ mer differentierade stöd.
3. Säkerställ rätt typ av supportteam.
4. Förbättra möjligheterna till flexibilitet och individuell anpassning.
5. Skapa rätt miljö för utveckling.²⁹

Det första temat rör hur stöden organiseras och koordineras inom och mellan organisatoriska enheter (till exempel SOK, SPK, RF och specialidrottsförbunden). De olika organisationerna behöver samarbeta mer och lägga prestige åt sidan. Detta råd ligger i linje med utvecklingsarbetet som pågår inom #elitidrott2030-programmet. Vidare betonade idrottarna i vår studie att organiseringen av det *individuella* stödet är centralt, och behöver utvecklas. Ett exempel på individuell stöd är att ha tillgång till förstärkt generell hjälp med de olika behov som finns eller uppstår, det vill säga en person/personer med ansvar att agera som spindeln i nätet rörande logistik, kontakt med medicinsk stödsupport och träningsanläggningar med mera.

Det andra temat handlar om att se över och fördela resurserna så att de används på rätt sätt. Enligt elitidrottarna bör man till exempel satsa på finansiellt och organisatoriskt stöd till unga talanger, i stället för att lägga resurser på onödigt resande för dem som redan är etablerade i världseliten. Parallellt lyftes värdet av att säkerställa stöd till att kunna tävla internationellt. Värt att uppmärksamma är också behovet av stöd till så kallade "late bloomers" med långa karriärvägar. Inom temat om differentiering av stöd återfinns även ett undertema: karriärvägledning. Detta rör både dubbla karriärer och att kunna erhålla vägledning i ett bredare avseende. Det sistnämnda handlar om elitidrott som del i en lärandemiljö. Idrottarna betonade vikten av att redan från ung ålder, och oavsett idrott, få mer kunskap (utbildning) på vägen mot världsklass. En elitidrottare behöver exempelvis kunskap

²⁹ Schubring, A. m.fl. (2022), s. 68–71.

om kost, träningsplanering, prestationsutveckling, hälsa och välmående, men även kring karriärutveckling under och efter elitidrottstiden.

Rådet att ha rätt team runt sig är kanske inte överraskande utifrån en toppidrottarens perspektiv. Bakom detta råd finns likväl en erfarenhet som majoriteten av svenska elitidrottare delar, det vill säga att vägen mot världsklass gått via föreningsmiljöer. Specialidrottsförbunden har därför en viktig uppgift i att säkerställa att tränare har den kompetens och utbildning som krävs, för att verka på den yttersta elitnivån. Däri föreligger stora skillnader. För många idrottare är det just i en trygg och kompetent klubbmiljö karriären sker. Men det saknas många gånger förutsättningar för att ge (indirekt) ekonomiskt stöd till elitidrottaren. Studien visar att vissa världsklassidrottare hade ett bra medicinskt team kopplat till klubbtag eller landslag, medan andra själva fick söka lämplig vård vid till exempel en skada eller för rehabilitering.

Ytterligare en svaghet kring det organisatoriska och strukturella stödet till elitidrottare är bristen på flexibilitet och individuell anpassning. Detta fjärde tema rör möjligheter till ett individualiserat upplägg av träning och tävling, oavsett utövande av lagidrott eller individuell idrott. Individuell anpassning handlar om att kunna få vara en individ (även i laget) och ges möjlighet till inflytande, bland annat kring tränings- och tävlingsupplägg.

Det femte temat, och den kanske viktigaste återkopplingen från deltagarna i studien, var värdet av att finnas i en utvecklande tränings- och tävlingsmiljö. Idrotten är oförutsägbar, vilket skapar utmaningar för dem som finns i miljön runt elitidrottare. De behöver ha förutsättningar för att skaffa sig ett helhetsperspektiv, som inkluderar kunskap om hur idrottarna upplever sitt mående och hur träningsgruppen fungerar. *Vägar till världstoppen* visar att ett flertal av deltagarna tvingats hitta egna lösningar för att komma till rätta med bristande stimulans eller upplevd ohälsa i träningsmiljön.

I vissa länder kan svenska elitidrottare inom en rad idrotter söka stipendier för att studera och bedriva sin idrott i en resursstark träningsmiljö utomlands. För andra består alternativen i att försöka få, eller bli erbjuden, ett kontrakt med någon högt rankad elitklubb för att komma åt en konkurrenskraftig elitidrottsmiljö. I vår studie framgår att svenska lagidrottare många gånger var påtagligt oförberedda på den/de kravbilderna, eller den ledarskapskultur, som den nya miljön medförde.³⁰ Något förenklat går detta att beskriva som att idrottare från Sverige går från en miljö med

³⁰ Schubring, A. m.fl. (under granskning). *Exploring professionalization processes in sports coaching from the athletes' point of view: A study with Swedish top-level athletes.*

fokus på utveckling, inflytande och medverkan, till en många gånger starkt kommersialiserad och professionaliserad miljö inriktad på prestation, där spelarna ses som schackpjäser i klubbens/tränarens jakt på poäng. Med detta uppstår kulturkrockar som kan utmana elitidrottarnas identitet och tilltro till sig själva, något de ofta har att hantera helt själva eller tillsammans med sin familj.³¹ För kvinnliga professionella elitidrottare blir frågan om att tillåta sig bli förälder speciellt utmanande. Här finns en tydlig ojämställdhet kring vad som ses som strategiskt klokt eller rätt. Det finns anledning för svensk idrottsrörelse att fundera på vilken typ av stöd, i form av utbildning eller annan förberedelse, som kan vara relevant för elitidrottare inför övergångar till internationella ligor, eller andra professionella sammanhang.

Slutligen bör paraidrottarens behov av ett systematiskt elitidrottsstöd uppmärksammas. Paraidrottarna i forskningsstudien konstaterade att såväl de personella som ekonomiska resurserna var otillräckliga inom svensk paraidrott; en bild som förstärktes i jämförelser med förutsättningarna i andra liknande länders elitidrottsystem. Dessa brister framkom både i beskrivningen av den egna karriärvägen, och svårigheterna att finansiera sitt elitidrottande på heltid. Ofta fick de själva betala de extra kostnader som är förenade med paraidrott (specifik utrustning, tränare eller paraspecifik stödpersonal). En annan faktor de framhöll som osäker var tillgången till interna eller externa personella resurser, såsom fysioterapeuter, materialförvaltare eller tränare. Flera paraidrottare agerade därför på egen hand för att förbättra sina förutsättningar. De rekryterade resurspersoner med paraspecifik kompetens, införskaffade utrustning som möjliggjorde träning, eller använde sig av en privat fysioterapeut eller fystränare.

Avslutande reflektioner

Utifrån världsklassidrottarnas erfarenheter ska vi som avslutning i sju punkter reflektera över hur man skulle kunna skapa ett mer hållbart och konkurrenskraftigt svenskt elitidrottsystem. Vilka aspekter är viktiga att upprätthålla och förstärka, och vilka områden kräver ett förändringsarbete?

1. Vi vill understryka att det med nuvarande system faktiskt är möjligt för idrottare, med eller utan funktionsnedsättning, från olika idrotter och av olika kön, att nå den internationella toppnivån och ta medalj vid världsmästerskap och olympiska eller paralympiska spel. Det nuvarande systemet gör det dessutom möjligt att ta olika karriärvägar. Vissa av världsklassidrottarna i studien

³¹ Schubring, A. m.fl. (2022).

nådde toppnivå tidigt i elitidrottskarriären, andra senare. Många, men inte alla, var aktiva i olika idrotter under ungdomsåren och specialiserade sig relativt sent. Att ta hänsyn till elitidrottarens behov av individualisering och spelutrymme (egen planering) i sina karriärvägar är alltså en viktig pusselbit i ett mer hållbart elitidrottssystem. En fortsatt ökad flexibilitet samspelar dessutom väl med insikten att idrottare är sociala varelser. Som verksamhet med statligt stöd har elitidrotten i Sverige ett ansvar att verka för en mer holistisk utveckling av en idrottarens karriärväg – snarare än att ha ett ensidigt fokus på prestationsutveckling.

2. I dagsläget kräver utformningen av det svenska elitidrottssystemet, att idrottaren ofta tar stora personliga och ekonomiska risker för karriärens skull. Många idrottare är också benägna att på kort eller lång sikt hamna i en prekärr situation, där de är beroende av familjestöd, stipendier, bisysslor eller studielån för att hålla sig flytande samtidigt som de satsar på sin elitidrott. Denna situation är varken hållbar på ett individuellt eller organisatoriskt plan, och äventyrar förutsättningar för idrottare att nå och förbli på den högsta internationella nivån. På politisk och samhällelig nivå måste Sverige ta hänsyn till att elitidrott utgör ett globaliserat spelfält, där många länder gör stora investeringar för att säkerställa att deras idrottare har tillgång till utmärkt coaching, välutbildade supportteam samt väl fungerande träningsanläggningar och miljöer. I det här läget räcker det inte med en omvärldsbevakning. Det krävs konkreta strategier och större avsättning av resurser.
3. Svensk elitidrott, eller snarare strukturen för svensk elitidrott, ger intrycket av att vara utestängande mot idrottande ungdomar från familjer med en lägre socioekonomi, och familjer med icke-svensk eller icke-idrottslig bakgrund. För att motverka att denna segregation upprätthålls, och ytterligare förstärks under en elitidrottskarriär, behövs ett strategiskt arbete på alla organisatoriska nivåer. Det finns annars en risk att svensk idrott går miste om många talangfulla framtida idrottare och ledare.
4. ”Idrott för alla” har traditionellt sett varit den organiserade idrottens motto i Sverige. För närvarande finns i Sverige en trend mot att finansieringen av elitidrott i allt högre grad riktas mot utvalda grupper av idrotter, till exempel de olympiska och paralympiska. Att det finns andra idrotter med många medlemmar eller hög internationell status verkar vara mindre viktigt att ta hänsyn till. Om trenden fortsätter, kan detta medföra att idrotter förbises och löper

riskerna att förtvina eller försvinna. Professionaliseringsprocessen kommer att intensifiera denna utveckling, vilket får långsiktiga konsekvenser för idrottare, tränare och elitmiljöer i Sverige.

5. Forskning om elitidrottarens karriärvägar visar att det är viktigt att lära sig av de vändpunkter i karriären som idrottare möter längs vägen. Det handlar många gånger om ett informellt lärande, som kan utvecklas genom idrottarens egna analyser och reflektioner. Lärandet sker även i mötet med andra idrottare i tränings- eller tävlingsmiljön, med tränare eller andra typer av personella resurser. I vissa fall har idrottarna haft många års lärande som förberedelse inför en karriär på världsklassnivå. I andra fall kastas de in i en karriär helt utan förberedelser. Inte sällan händer detta om karriären startar tidigt. Därför är det viktigt att ha tillgång till stöd, som kan bidra till det nödvändiga lärandet för att klara en toppidrottskarriär. Särskilt viktigt är att ett sådant stöd finns i övergången till senioridrott, liksom i övergången till en professionell karriär. Här skulle specialidrottsförbundet i samordning med RF, SOK och SPK även kunna inkludera förberedande insatser i form av utbildning för potentiella elitidrottare. Det gäller särskilt i idrotter där steget från junior- till seniorelit är väldigt kort.
6. För elitidrottare med en lång väg till toppen kan ett sviktande stöd (såväl ekonomiskt och materiellt som personligt) vara en utmaning, som i värsta fall kan leda till att de inte kan fullfölja karriärvägen till världsklassnivå. Om elitidrottsstödet främst är uppbyggt för dem med en kort eller medellång karriärväg riskerar svensk elitidrott att gå miste om framtida medaljer. Idrottare som når världsklassnivå i en relativt sett högre ålder kan möta utmaningar avseende elitidrottsstödet, då detta inte alltid är förenligt med ansvaret som familjeförsörjare. För att kunna bibehålla också långa karriärer behöver medvetenhet kring världsklassidrottarens vardagsliv och behov av särskilt stöd utvecklas. Även elitstödet långsiktighet och hållbarhet behöver förstärkas för att stödja fler idrottare med långa karriärvägar, respektive de som gör karriär senare i livet, och de vars karriärer pågår länge.
7. Sist men inte minst måste skyddandet av idrottarens hälsa och välbefinnande betraktas som en oumbärlig del av ett hållbart elitidrottsystem. Även om idrottare i studien *Vägar till världstoppen* rapporterade om skadeupplevelser, hälsoproblem och toxiska miljöer, dominerade inte dessa upplevelser berättelsen. Huruvida ett mindre kommersialiserat elitidrottsystem skulle kunna ge

ökat skydd för idrottares hälsa och välbefinnande är omöjligt att uttala sig om, utifrån våra data. Emellertid är elitidrottsmiljöerna och stödsystemen i dag under noggrann granskning. Särskilt granskas ledarskapskulturer, och om dessa följer fastställda värdegrunder och ett etiskt förhållningssätt. Därtill håller maktrelationerna inom elitidrotten på att förändras. Dagens elitidrottare är redo att säga ifrån och samverkar inom intresseföreningar och sociala medier. Allmänheten har också fått upp ögonen för elitidrottens hållbarhetsfrågor. Det får konsekvenser, även för svensk elitidrott. Vi rekommenderar därför ett fortsatt arbete kring etiska riktlinjer, utveckling och implementering av skyddspolicyer samt uppföljning av desamma. Till detta bör läggas ett proaktivt och internt finansierat arbete för att främja och skydda idrottares hälsa och välbefinnande. Dessa åtgärder är oumbärliga både för en hållbar utveckling av idrottare, och för elitidrottssystemens hållbarhet.

De sju reflektionspunkterna tydliggör att det svenska elitidrottssystemet står inför ett komplext förändringsarbete. Vi vill därför också poängtera vikten av praktisk forskning för framgångsrika elitidrottssystem.³² En nära samverkan med akademien skapar en viktig kunskapsresurs och har visat sig vara en framgångsfaktor i elitidrottens utvecklingsarbete.

³² De Bosscher, V. m.fl. (2008).

Referenser

Barker, D., Barker-Ruchti, N., Wals, A. & Tinning, R. (2014). "High performance sport and sustainability: A contradiction of terms?" I *Reflective Practice*, vol. 15, nr. 1, s. 1–11.

Barker-Ruchti, N., Schubring, A., Aarresola, O., Kerr, R., Grahn, K. & McMahon, J. (2018). "Producing success: A critical analysis of athlete development governance in six countries". I *International Journal of Sport Policy and Politics*, vol. 10, nr. 2, s. 215–234.

De Bosscher, V., Bingham, J., Shibli, S., Van Bottenburg, M. & De Knop, P. (2008). *The global sporting arms race: An international comparative study on sports policy factors leading to international sporting success*. SPLISS-studie. Oxford: Meyer & Meyer Sport.

Fahlström, P. G., Andersson, F., Gerrevall, P., Hedberg, M. & Linnér, S. (2023). *Våra framtida stjärnor: Om urval och antagning till idrottsgymnasier*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

Ferry, M. (2014). *Idrottsprofilerad utbildning: I spåren av en avreglerad skola*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Hauser, L. L., Höner, O. & Wachsmuth, S. (2023). "Links between environmental features and developmental outcomes of elite youth athletes: A cross-sectional study within the German talent pathway". I *Psychology of Sport and Exercise*, vol. 71, art. 102569.

DOI: 10.1016/j.psychsport.2023.102569.

Henriksen, K., Diment, G. & Kuettel, A. (2023). "The Team Denmark applied model of athlete mental health". I *International Journal of Sport and Exercise Psychology*. E-pub före tryck.

DOI: 10.1080/1612197X.2023.2281525.

Hodkinson, P. & Sparkes, A. C. (1997). "Careership: A sociological theory of career decision making". I *British Journal of Sociology of Education*, vol. 18, nr. 1, s. 29–44.

McAuley, A. B. T., Baker, J. & Kelly, A. L. (2022). "Defining 'elite' status in sport: From chaos to clarity". I *German Journal of Exercise and Sport Research*, vol. 52, s. 193–197.

Riksidrottsförbundet (2021). *#elitidrott2030: På väg mot ett nytt idrottsövergripande elitidrottsprogram för fler idrottsliga framgångar internationellt*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

Schubring, A., Grahn, K., Rylander, P., Lundvall, S. & Bergström, E. (2022). *Vägar till världstoppen: En studie av svenska toppidrottarens karriärerfarenheter*. Stockholm: Riksidrottsförbundet.

Schubring, A., Lundvall, S. & Rylander, P. (under granskning). *Exploring professionalization processes in sports coaching from the athletes' point of view: A study with Swedish top-level athletes*.

Storm, R. & Nielsen (2022). *Elite Sports in Finland: External international evaluation* (2:a utg.). Aarhus: Idrættens Analyseinstitut.

<https://www.idan.dk/media/cpnbeono/report-on-finnish-elite-sport-2022.pdf>
(Hämtad 19 mars 2024.)

Wals, A. E. J. & Corcoran, P. B. (2010). *Learning for sustainability in times of accelerating change*. Wageningen: Wageningen Academic Publishers.